

rali advertentiam rationis praeveniente, sive in necessaria objecti intellectualis perceptione et cognitione consistunt: — fiunt igitur ab homine, utut deliberati actus non impote, tamen hic et nunc per accidens ab usu suae potestatis impedito —; attamen illi actus primo-primi, quando post rationis advertentiam libere sustinentur vel continuantur, humani esse incipiunt.

2 III. Plenioris notitiae causa expedit varias *actuum humanorum divisiones* subnectere.

A. Secundum se, et ratione proximi principii distinguuntur:

1. Actus *interni* et *externi*: priores sunt, qui internis facultatibus consummantur et plane intra hominis animum manent; posteriores, qui usque ad exercitium externae alicujus facultatis progrediuntur, adeoque percipi per se ab aliis possunt.

2. Actus *eliciti* et *imperati* dicuntur relate ad certam aliquam facultatem, aut relate ad certum aliquod motivum, quod actui subest, ita ut *elicitus* dicatur actus relate ad intrinsecum principium, a quo immediate procedit, *imperatus* dicatur idem actus — si imperatus dici potest — relate ad eam facultatem vel id motivum, quo principium immediatum permovetur et ad eliciendum actum determinatur.

Sic actus fidei *elicitur* a ratione, *imperatur* a voluntate. Actus caritatis elicitor a voluntate, movente consideratione divinae perfectionis ut motivo immediato, imperari *potest* ab alio motivo, e. g. timoris. Actus autem externi, quatenus externi sunt, imo omnes actus, qui non sunt voluntatis, a voluntate sive pleno, sive imperfecto modo imperati sunt, *ut humani esse possint*. Imperfectum imperium voco quemlibet voluntatis consensum.

3. Actus *naturales* et *supernaturales* distinguuntur, prout solae naturales vires et naturales facultates sunt, quibus actus formentur, aut facultates naturales sub influxu divinae gratiae creaturae nullatenus debita.

B. Secundum relationem suam ad finem ultimum distinguuntur:

4. Actus *boni*, *mali*, *indifferentes*, prout cum ordine recti seu rationalis naturae concordant, discrepant, aut neutro modo se habent.

5. Actus *liciti* et *illiciti* fere idem dicunt, ac no. 4: sc. mali sunt illiciti, liciti boni et indifferentes: denominatio autem proxime sumitur a voluntate supremi legislatoris aut permittentis aut prohibentis.

6. Similiter secundum voluntatem supremi legislatoris distinguuntur actus *praecepti* (necessarii in ordine ad ultimum finem) et *liberi*: liberi autem possunt esse: tantum permitti, aut consulti, prout voluntas supremi legislatoris solummodo permittit seu non prohibet, aut cupit et consulit.

C. Ratione effectus distinguuntur:

7. Actus *meritorii* et *demeritorii*, prout illis secundum sanctionem legis consecutio aut boni alicujus competit per modum praemii, aut

mali per modum poenae. Supernaturale meritum distinguitur *condignum*, et *solummodo congruum*: de quo dogmatica consulenda est.

8. Actus *validi* et *invalidi* dicuntur secundum effectum juridicum et moralem, prout aut omnia adsunt, quae ad consequendum aliquem effectum requiruntur, aut, necessario aliquo elemento deficiente, actus effectum destituitur.

Caput II.

De Actibus humanis secundum interna principia.

Dictum est supra, actus, ut humani dici possint, ex cognitione et voluntate procedere debere, vel a voluntate, praevalente cognitione. Potissimum igitur momentum, quod considerationi nostrae subjicitur, est *voluntatis* exercitium: cognitio eatenus considerari debet, quatenus praerequiratur atque, ea deficiente vel decrescente, etiam voluntatis actus deficit aut mutatur.

Duplici articulo agemus 1. de voluntario ejusque conditione, 2. de voluntarii obstaculis.

Articulus I.

De voluntario ejusque conditione.

§ 1.

Voluntarii generalis explicatio et divisio.

I. *Voluntarium* dicitur id, quod a (deliberata) voluntate effective aliquo modo *pendet*: distinguitur a *volito*, quod vocant id quod utcumque voluntatis *objectum* sit.

Hinc voluntarium semper est aliquo modo volitum; nam a voluntate pendere ab eave causari nequit quidquam, in quod voluntas ut in objectum non aliquo modo feratur. — At non quodlibet volitum est voluntarium: voluntas enim in quam plurima nisu suo tendere potest, quae causare, producere minime possit. Quodcumque igitur desiderio, approbatione, complacentia voluntas amplectitur, *volitum* est; *voluntarium* soli voluntatis proprii actus vel eorum effectus.

II. Voluntarii distinctio multiplex magnam attentionem meretur: 4

1. Voluntarium *formaliter tale*, et *denominative tale*.

Prius in ipsos voluntatis actus cadit, qui nihil sunt nisi voluntas ex potentia in actum translata, ideoque recte *formaliter voluntarii* dicuntur. Sunt autem etiam ipsi actus voluntatis ejusdem voluntatis objectum, quum actus voluntatis virtualiter seipsum velit.

Denominative voluntarium omne illud est, quod *mediante voluntate* ab homine fit, adeoque tum actus aliarum facultatum sive internarum sive externarum, ad quos voluntas movit, tum effectus harum actionum, quos voluntas, sive positive sive negative, amplexa est. Ita v. g. actus

fidei est denominative voluntarius; edere, scribere sunt actus denominative voluntarii; mors alteri inflicta est aliquid homicidae denominative voluntarium, et sic porro.

NB. Quod denominative tantum voluntarium est, etiam *liberum denominative tantum* esse potest.

2. Voluntarium distinguitur *perfectum et imperfectum*: prout homo agit cum plena cognitione plenaque voluntatis consensione, aut sine plena cognitione vel consensu.

Imperfectus autem consensus non dicitur ex eo, quod etiam in contrariam partem animus sollicitetur ejusque velleitatem quandam concipiat — haec enim omnia perfectum consensum non impediunt —, sed ex eo, quod vera voluntatis determinatio non adfuerit. — Quando igitur de voluntario sine addita restrictione sermo est, intelligitur voluntarium *perfectum*; hinc etiam in ipsa definitione practice dicendum putavi, voluntarium esse, quod a deliberata voluntate procedat.

3. Voluntarium *simpliciter*, et *secundum quid*: at potius haec *involuntarii* distinctio est.

Nimirum involuntarium *simpliciter* dicitur, quod voluntas neque ullo modo causavit neque desiderat, sed potius aversatur et impedire conatur. Involuntarium *secundum quid* illud dicitur, quod velleitate vel conditionata voluntate homo aversatur, attamen absoluta voluntate et efficaci amplectitur: ita ut involuntarium secundum quid simul sit simpliciter voluntarium, idque perfectum.

Exempli causa: qui in naufragio merces projicit, ut vitam servet, illi projectio mercium est involuntaria secundum quid — vellet enim eas servari — sed voluntaria simpliciter et perfecto consensu, quia eam eligit plena deliberatione ut medium vitae servandae.

Similiter homini mortaliter peccanti poena imminens aeternae damnationis est involuntaria secundum quid, quia nollet prorsus eam incurrere, at est vere voluntaria simpliciter, quia sciens et volens eam eligit prae carentia peccaminosae voluptatis, qua carere non vult.

4. Voluntarium distinguitur *in se*, et *in causa tantum*; similiter voluntarium *directum et indirectum*; voluntarium *positivum et negativum*: quas distinctiones simul propono, quia una cum altera cohaeret.

Nimirum si voluntas aliquod objectum appetit atque illud agendo causat, habetur voluntarium *in se*; si vero illud non appetitur, at aliud appetitur atque agendo causatur, quocum objectum primum tamquam cum causa conjungitur, hoc objectum primum dicitur voluntarium *in causa tantum*.

NB. Ut aliquid dici possit et debeat voluntarium *in se*, non est necesse, ut pro fine habeatur et appetatur: nam potest aliquid vere *in se* quantumvis *non propter se*, sed ut medium ad certum aliquem finem appeti; quod si fit, utrumque *in se* voluntarium agenti est, et medium et finis. Exemplum sume, quod de projectione mercium ad servandam vitam navigantium proposui. Projectio mercium navarcho voluntaria est *in se*, sed *non propter se*; magis etiam voluntaria est *in se* vita navigantium servanda.

Positivum voluntarium vocatur illud objectum voluntatis illeque effectus, qui ita a me meisque actionibus pendet, ut ex mea *positiva actione* voluntaria oriatur; contra, quod a me sic solummodo pendet, ut propter voluntariam meam *omissionem* oriatur, mihi dicitur *negative voluntarium*.

Directe aut *indirecte voluntarium* cum prioribus distinctionibus fere confunditur, ita ut indirecte voluntarium ab aliis dicatur, quod *negative tantum* voluntarium sit idque *ita*, ut ne affectus quidem voluntatis in illud feratur (ita Suarez sect. 5 n. 10 *de voluntario*); ab aliis id, quod *positive quidem*, sed *in causa tantum* voluntarium sit. In quo posteriore sensu conceptus indirecte voluntarii latius extenditur. Nimirum id inter omnes convenit, ut indirecte voluntarium debeat *non esse voluntarium in se*, sed *in causa tantum*; aliqui autem restringunt illius conceptum, ut debeat esse voluntarium *tantum in causa negativa*, neque *in se*.

Ut id exemplo declarem saepius jam allato: Si navarchus merces, quibus navis onusta est, ad evitandum naufragium projicit atque scit in certa quadam sarcina lapidem pretiosissimum esse, quem potest quidem, sed negligit servare: hujus projectio est *indirecte* voluntaria, directe voluntaria est sarcinae projectio; vid. in sarcinae projectione illa lapidis amissio ut *in causa* continetur; dici etiam potest *negative* voluntaria, quatenus ex *voluntaria omissione* sequitur, quum potuerit sarcinam illam aperire lapidemque extrahere.

5. Voluntarium *expressum, tacitum, praesumptum* dicitur de iis tantum, quae alicujus voluntate interveniente ab alio pendunt, quatenus illius voluntas in alios immediate agentes influxum exercuit.

Nimirum *expresse voluntarium* mihi dicitur, quod ex influxu voluntatis meae expresse manifestatae ab altero actum est, ut ex data commissione, jussione mea; etiam ipsa mea voluntatis declaratio sic facta dicitur expresse voluntaria. — *Tacite voluntarium* idem fuerit, si voluntas mea ex meo silentio satis colligi potuit. — *Praesumptive voluntarium* dicitur, quando voluntatem meam seu consensum meum adfuturum esse, si interrogarer vel interrogari possem, ab aliis immediate agentibus prudenter judicatur, vel etiam ab iis scitur, me habitualiter in tali voluntate et consensu esse, idque ita, ut qui haec judicent vel sciant, propterea ad agendum moveantur.

Voluntarium igitur praesumptum comprehendit et tacite et interpretative voluntarium — si illud interpretative voluntarium sensu communi accipitur: de quo statim infra.

Exempli causa sume: 1) religiosum petito et accepto consensu Superioris librum emere; 2) eundem idem facere, praesente Superiore, sed non interrogato, at ita constituto, ut facile contradicere possit; 3) idem facit absente Superiore, quum in itinere ex improvise opportunitatem nactus sit, judicans, Superiorem consensurum esse, si adiri posset. In primo casu emptio libri Superiori voluntaria est *expresse*, in secundo *tacite*, in tertio *praesumptive*.

6. Voluntarium *actuale, virtuale, habituale, interpretativum*. Videlicet quod procedit a deliberata voluntate, quae hîc et nunc habetur seu actu existit, dicitur voluntarium actuale, vel actualiter voluntarium.

Quod a voluntate oritur, quae deliberato quidem actu nunc non existit, at in praecedenti ejusmodi actûs effectu aliquo sese manifestat, dicitur *virtualiter* voluntarium¹. — Quod a deliberata voluntate neque in se existente neque in effectu quodammodo continuata, sed *habita neque retractata* dependet: *habitualiter* voluntarium est. — Postremo, quod pendet a voluntate, quae re ipsa explicite neque adest, neque adfuit, quam tamen adfuturam esse, si homo attenderet vel attendere posset, ex justis rationibus colligitur, seu *quam implicite adfuisse* recto praesumitur: id illi homini *interpretative* voluntarium dicitur.

Eodem modo distinguitur *intentio* actualis, virtualis, habitualis, interpretativa.

Ex explicatione data etiam patet, actionem alienam quidem mihi voluntariam esse posse etiam habitualiter, aut interpretative tantum, at propriam meam actionem internam voluntariam mihi esse non posse, nisi actuali aut virtuali intentione, quum impossibile sit, eam humanam esse seu fieri ex habituali vel interpretativa voluntate. Verum effectus aliquis externus vel actio externa dici alicui potest voluntaria propter voluntarium habituale, ut blasphemiae, rixae etc. in ebrietate commissae.

7. Voluntarium dividitur in voluntarium *explicite* et voluntarium *implicite*, prout voluntatis *objectum* est, ut *in se ipso* menti observatur, aut tantum ut *in alio objecto*, quod menti observatur, contentum. Alio modo illud *implicite* et *explicite* de ipso voluntatis *actu* dicitur, quando unus in altero germine tenus vel aequivalenter continetur. — Priori modo implicite diligo inimicum, si actum dilectionis erga omnes homines in communi elicio, neminem excludens; posteriore modo implicite habeo propositum non peccandi amplius, si explicite dolorem de peccato elicio. — Implicite voluntarium saepe etiam dicitur voluntarium *virtualiter*, quum unus actus contineat in se alterum actum secundum vim et virtutem.

§ 2.

De interna voluntariâ affectione, seu de libero.

Libertatem philosophi et theologi varie distinguunt. — Ipso genere libertas est quaedam a vinculo vel constrictione immunitas. Ita

¹ Exemplum habes in sacerdote, qui distracte baptizat, sed virtualiter voluntarie propter voluntatem, quam concepit conferendo se in templum, assumendo sacras vestes, et quae in subsequentibus actionibus omnibus sese invicem excipientibus perseverat, donec sacris vestibus sese exuerit vel totam actionem finiverit. Si vero quaeris, quid illud re ipsa sit, quo illa voluntas prius concepta perseveret, potes jure cum Lugo (*de sacram. in gen. d. 8 sect. 5 et de poenit. d. 7 n. 40*) contendere, esse ipsum voluntatis actum nunc jam confusum et imperceptibilem, qui attentionem nostram vix non fugiat, et cujus rationem nobis reddere non possimus. Quare impossibile est postea recordari actûs voluntatis tunc habiti; sed solius effectûs, in quo voluntatis perseverantia sese probebat, memoriam habere possumus.

1. Libertas *physica et moralis* distinguitur; prior dicit immunitatem a vinculo vel influxu physice constringente, posterior immunitatem a vinculo morali seu lege, quam certe in multis negare debemus voluntati humanae. At sunt etiam alia vincula moralia et spiritualia, quibus homo constrictus esse possit, ut culpae et poenae reatus: quare loquimur etiam de libertate a peccato, de libertate a poena etc.

2. Libertas *a coactione*, et libertas *a necessitate* intelligitur, si explicatur, quid sit coactio et necessitas. Coactio est vis extrinsecus illata invito; necessitas est vis intrinsecus constringens et indeclinabiliter ad unum aliquid determinans.

Libertas a coactione dicitur etiam libertas *spontaneitatis*, libertas a necessitate libertas *indifferentiae*. Quae posterior proprie libertas voluntatis est. Potest autem esse:

3. Libertas contradictionis aut contrarietatis, specificationis aut exercitii: sc. libertas *contradictionis* est facultas agendi et non agendi, quando in hominis potestate est, utrum velit agere an non agere; libertas *contrarietatis* est facultas aut agendi certum aliquid, aut ipsum contrarium agendi. Libertas *exercitii* est facultas agendi aut plane omitendi actum: a libertate contradictionis igitur vere non differt, nisi eo quod libertas contradictionis de singularibus actionibus seu actionum speciebus potius dicatur, libertas exercitii de facultate agendi aut non agendi universim. Libertas solius *specificationis* est facultas inter plures hunc vel illum actum eligendi, ita ut libertas contrarietatis esse possit, non tamen necessario aut semper sit.

Sic si homo agere quidem debet, sed si optio datur *v. g.* sedendi, ambulandi, scribendi etc., habet libertatem specificationis; si potestatem habet amandi aut non amandi, circa hoc habet libertatem contradictionis; si habet potestatem aut amandi, aut etiam odio habendi, habet in hoc libertatem contrarietatis; si facultatem habet aut aliquid aut nihil agendi, libertas exercitii est.

I. Hominem seu ejus voluntatem vere liberam esse libertate indifferentiae, ita ut possit in diversa et contraria ferri, prout voluerit, non solum ratio et experientia perpetua, sed etiam literae divinae atque catholica fides innumeris locis docent. Cf. Gen. 4, 7; Deut. 30, 11—20; Eccl. 15, 14; Trid. sess. 6 can. 5; Prop. Jansen. ab Innoc. X. damn. 3. — Ad idem referuntur laudes et praemia, quae bene agentibus, vituperia et poenae, quae male agentibus proponuntur.

II. Quamquam generatim actus voluntatis liberi sunt, tamen voluntarium et liberum non sunt idem, neque plane possunt converti.

Nimirum 1. sunt actus voluntatis necessarii tum quoad exercitium, tum quoad specificationem, ut actus, quo Beati Deum amant.

2. Circa aliquod objectum etiam homo in hac terra liber proprio sensu non est, sed necessario in illud fertur amando, quando actum voluntatis erga illud ponit: scilicet circa boni speciem universam atque communem. Haec enim est voluntatis interna et necessaria natura, ut, quidquid velit seu amplectatur, sub ratione boni velit et amet, sub ratione mali nolit et

aversetur. — Verum quoniam omnia bona singula, imo ipsa summi boni assecutio, saltem specie tenus quoddam malum seu difficultatem conjunctam habent, homo his in terris in singulis bonis separatim volendis et amplectendis per se liber est.

3. Neque eadem extensione vel potius intensione de actibus liberis utrumque, i. e. sive voluntarium sive liberum, praedicari potest. Sunt enim causae quaedam, quae diminuunt liberum, voluntarium secundum quid augeant, ut infra in seq. artic. dicitur.

Si quis igitur semel hos limites intellexit, *practice* liberum et voluntarium converti possunt et confundi, quum, quidquid liberum est, voluntarium necessario sit, et quidquid perfecto sensu voluntarium est in concreto, apud homines etiam sit liberum.

7. III. Ipsum autem liberum non est aliquod elementum reale distinctum a voluntario, quod actui inhaeret, sed si ejus essentiam quaerimus, dicendum est, essentiae voluntarii solum addi relationem dependentiae internae a potentia elicente actum et simul habente potestatem illum suspendendi sive oppositum eliciendi.

Aliis verbis: Liberum consistit in eo, ut 1. adsit voluntarium et ut 2. hoc voluntarium dependeat intrinsecus a facultate (voluntatis), quae, dum elicit actum, habeat potestatem non eliciendi, i. e. suspendendi vel contrarium ponendi. Unde patet, libertatem *formaliter* et maxime proprie *de facultate* edici, actum autem propter dependentiam ab illa facultate et quasi fluctuationem ex ea liberum nominari.

Ita communius et Thomistae docent, et plurimi alii scriptores, ut Suarez l. c., Vasquez disp. 55 n. 13, Ripalda, Oviedo, Tanner *disput. theol.* l. 2 disp. 1 n. 2, Scotus ejusque schola, ut Matrius *de anima* l. 1 disp. 7 n. 68.

Praetermissis aliis rationibus, quae videri possunt apud Suar. l. c. sect. 3, haec una sit: Stante eodem actu, omnique positivo voluntatis influxu eodem manente, ratio libertatis augeri et minui potest, imo etiam tolli: ergo quod libere agatur, id non potest in aliqua nova realitate constitui. Nimirum si accedit vehementia passionis, liberum diminuitur; si advertentia rationis intenditur, libertas augetur, licet maneat *idem* nisus voluntatis.

§ 3.

De variis voluntatis actibus.

8. I. Primus actus dicitur *simplex voluntas*, nimirum prima inclinatio voluntatis in objectum propositum tamquam per se amabile, vel *simplex* amor seu complacentia.

Quando enim objectum aliquod ut in se et per se amabile menti obversatur, et voluntas erga illud afficitur, haec illud vult propter se, ad aliud nihil attendens. Dicitur *simplex* voluntas vel amor, quia alium actum voluntatis nullum supponit, neque includit: simplex vel inefficax complacentia, quia nondum dicit illam tendentiam, qua *intentio* objectum suum prosequitur *obtinendum*. Cf. Lugo *de poenit.* d. 4 n. 2.

Ille autem primus actus non potest versari nisi circa illud, quod voluntas pro fine habet; nam solus finis *propter se* amabilis est et amatur, atque solus actus voluntatis circa finem alium actum non supponit.

II. Secundus actus dicitur *intentio*: quod est voluntarie tendere in aliquid, ut hoc assequamur. Intentio, supposito amore, est *desiderium*; seu desiderium est intentio in rem amatam: potius autem de desiderio efficaci, quam de inefficaci nomen intentionis adhibetur.

Distinguitur ergo intentio a simplici voluntate, eo quod haec tendat in objectum sub simplicissima ratione boni in se, illa sub ratione *boni* investigandi et *obtinendi per media*. — Hinc patet, Deum non intendere suam felicitatem, attam eam velle et amare.

Objectum intentionis per se *finis* est, seu id, quod pro fine habetur. Attamen aliquo modo etiam circa media versatur, sc. saltem circa media in genere, imo circa medium determinatum simul cum fine implicite versatur, si hoc medium necessarium est.

Quare 1) stante intentione finis, volitio medii necessarii aliquo sensu *necessaria* sit: verum simpliciter ejusmodi volitio libera est, quoniam voluntas semper a volendo fine atque ita etiam a volendo medio recedere potest. Imo majorem etiam libertatem huic actui communiter competere, quod necessarium non sit, eum tanto affectu tantaque intensitate, aut in ipso hoc *instanti* poni, vide apud Lugo *de incarn.* d. 26 n. 106, *de poenit.* d. 9. n. 203.

2) stante sola finis intentione pure et simpliciter, necessaria est illius medii electio, quod magis conducit ad finem: nam si finis volitus tota ratio est volendi medii, neque ulla alia ratio volendi reprobandive, id eligi necesse est, quod magis et melius cum fine cohaereat. — Hinc principium statuitur: Electio (medii) est secundum intentionis (sc. finis) mensuram.

III. *Electio*, prout aliquem principalem actum voluntatis specificum dicit, est efficax volitio alicujus rei particularis, quae propter aliud amatur.

Quare non solum — id quod proprie *eligere* est — ex pluribus propositis unum aliquid prae ceteris sumere, electio dicitur, sed etiam *unici medii* ad finem necessarii *voluntaria assumptio* hoc nomine vocatur.

Objectum electionis est medium particulare sub ratione boni utilis. Quoniam autem est efficax volitio, versari potest solum circa ea, quae a nobis fieri possunt, aut quae fieri posse putamus.

Quamquam electio formaliter circa media versatur, tamen in ipso illo actu semper aliquo modo finem volumus et amamus, etsi forte interdum virtualiter tantum. Nam quando unum propter aliud amatur, illud, propter quod hoc unum amatur, est maxime, quod voluntatem impellat et moveat. Imo videtur intellectus semper in confuso saltem illam relationem unius ad aliud concipere, et voluntas formaliter sub illa relatione ad aliud quid hoc unum amplecti: quod est *saltem virtualiter* hoc velle, nisi dicamus *formaliter implicite vel in confuso*. At nihil obstat, quin magis explicite et expresse etiam finis menti obversetur et in eodem actu, quo medium, a voluntate ametur; potest enim voluntas simul ferri in plura objecta per modum unius. Quo etiam fit, ut actus intentionis (quo finem efficaciter volumus) et actus electionis (quo volumus efficaciter medium) realiter et physice possint non distingui, possint etiam distincti actus esse; at formalitate sua diversi sunt semper.

IV. *Usus* dicitur actus voluntatis, qui respicit executionem; est igitur natura sua electione posterior.